

Türk Ailesinin Korunması ve Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşları ile İşbirliğinin Önemi

• Semra DEMİRKAN*

Özet

Bu yazıda Türk ailesinin korunması ve güçlendirilmesinde sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinin önemi üzerinde durulmaktadır. Devletin sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmasının önemi ortadadır. Çünkü ailenin temel yaşama ünitesi olması toplumun odağına ailenin alınmasını getirmektedir. Ailenin bireyle toplum arasındaki köprü olma özelliği Devletin her türlü hizmetinin muhatabının da aile olduğunu göstermektedir. Ortak konunun aile olması işbirliğini ve koordinasyonu zorunlu kılmaktadır. Avrupa Birliğine uyum sürecinde imzalanan sözleşmelerde sivil toplum kuruluşlarının desteği ve işbirliğinin önemi vurgulanmaktadır.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, kamu ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliğini güçlendirmek ve koordineli çalışmayı yaygınlaştırmak ve toplumun temel birimi olan aileye ilişkin konuları, sorunları ve gereksinimleri kamuoyunun gündemine getirmek amacıyla, aileye hizmet götüren sivil toplum kuruluşlarıyla **17 Mayıs 2005** tarihinde bir toplantı yapmıştır. Makalede, toplantıda varılan sonuçlar ve çözümler de ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum kuruluşları, aile.

Abstract

This study is about the importance of civil society institutes and cooperation in maintaining and supporting the Turkish family. The importance of the State's cooperating with civil society institutes is a well-known fact. Since the family is the basic unit in life, family must be brought into the focus in society. Family is the bridge between the individual and the society; so, it is the receiver of all the services of the State. Family's being the common subject matter, necessitates cooperation and coordination. The importance of civil society institute's support and cooperation has been emphasized in the contracts assigned during the European Union adaptation process.

Directorate General for Family and Social Research held a meeting on May 17, 2005 with civil society institutes that help families in order to strengthen the coordination among the civil society institutes, to extend the coordinated work and to take the subjects, problems and demands related to the family onto the agenda. In this article, the conclusions drawn in the meeting and the solutions that have been offered are discussed.

Key Words: Civil society institutes, family.

*Aile ve Sosyal Araştırma Uzmanı.

Giriş

Aile her yaştaki birey için **vazgeçilmez temel ünitelerdir**. Yaradılışı gereği sosyal bir varlık olan insan için toplumsal hayat ne kadar önemli ve gerekli ise bir toplum için de o toplumun çekirdeğini oluşturan aile kurumu o kadar önemlidir. **Aile** bu niteliğiyle toplumlar da **kültürel kimliğin, insani değerlerin ve tarihi sürekliliğin koruyucusu** ve aktarıcısı olan evrensel bir kurumdur. Aile kurumu günümüz toplumlarında işlevlerinden bazılarını diğer kurumlara devretmesine karşılık, başka bir şekilde yerine getirilmesi mümkün olmayan temel işlevleri nedeniyle varlığını ve önemini sürdürmektedir. Kısacası aile bu nitelikleriyle vazgeçilmez bir önceliğe sahiptir.

Gücünü ve bütünlüğünü kaybeden aile yapısı, toplumlarda telafisi mümkün olmayan sorunlara yol açmaktadır. **Aile değerlerinin zayıflaması** ile birlikte başta neslin devamı olmak üzere, çocukların ve gençlerin topluma faydalı birer insan olarak yetişme imkanları da yok olmaktadır.

Güçlü bir aile yapısı toplumun temel sorunlarını aşmada en önemli çözüm adresidir. Toplumsal yapının sağlıklı olmasında aile kurumunun güçlendirilmesinin önemi büyüktür. Çünkü toplumsal huzurun, barışın, sağlığın, eğitimin ve ekonomik hayatın temel alt yapısını aile oluşturmaktadır. Zira ailedeki çözümler, telafisi imkansız toplumsal bozulmayı da beraberinde getirmektedir.

Günümüzde Yaşanan Aile Sorunları

Dünyada ve ülkemizde son dönemlerde yaşanmakta olan değişim süreci teknolojik ve ekonomik şartlarla sınırlı olmayıp sosyal ve kültürel alanları da etkilemektedir. Bu değişimden etkilenen kurumların başında aile kurumu gelmektedir. Aile parçalanma, dağılma gibi nedenlerle varlığını sürdürmemeye tehlikesiyle karşı karşıya geldiğinde ya da temel fonksiyonlarını ifa edemeyecek kadar zayıfladığında bu ikame edilemez işlevlerini yerine getiremediğinden toplumda ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ailedeki sorunlar arttıkça toplumda da sorunlar artmaktadır.

Ailenin karşılaştığı sorunları iki ana grupta toplamak mümkündür.

- 1 - Ailenin bir müessese olarak varlığını sürdürme sorunu
- 2- Ailenin temel fonksiyonlarını yerine getiremeyecek

ölçüde zaafiyete uğraması, gücünü kaybetme sorunu.

Bu sorunların çözümü de doğal olarak, ailenin korunması ve güçlendirilmesi şeklinde iki ana grupta toplanmaktadır. Günümüzde "Aile Politikaları" kavramıyla bu iki başlıkta toplanan sorunları çözmeye yönelik hükümlerce geliştirilen politikalar kastedilmektedir. 18. yy'ın ikinci yarısında Batı Avrupa'da başlayan ve giderek tüm dünyaya yayılan sanayi devrimiyle, teknolojik ve ekonomik alanda baş döndürücü bir hızda gelişim ve değişim sürecine girilmiştir. Bu değişim toplumsal ve kültürel hayatı da ciddi bir şekilde etkilemiştir. Öyle ki; bu hızlı değişime ayak uydurmayan kurum ve yapılar tarihe karışmak zorunda kalmışlardır. Bu değişime hazırlıksız yakalanan sosyal kurumlardan biri de ailedir.

Başta hızlı kentleşme, güç ve sanayi devriminin dayattığı yeni yaşam biçimleri ve değerleri aile müessesini bir parçalanma ve dağılma sürecine itmiş ve yukarıda bahsettiğimiz temel fonksiyonlarını yerine getiremeyecek derecede zayıflamasına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak ailenin bölünmesi, parçalanması, tek ebeveynli ailelerin giderek artması, boşanma oranlarının yükselmesi, evlilik dışı beraberliklerin çoğalması, nesebi gayri sahih çocukların artması, kültürel ve ahlaki yozlaşma, toplumsal anomiyet, suç oranlarının artması, uyuşturucu kullanımı, şiddetin yaygınlaşması, kimlik bunalımı, milli ve manevi değerlerden yoksunluk psikolojik rahatsızlıklar, tatminsizlik gibi insani ve dolayısıyla toplumu tehdit eden sorunlar baş göstermiştir.

Sanayileşmekte olan ülkeler arasında yer alan ülkemiz diğer ülkelere nazaran aile yapısı açısından oldukça avantajlı bir konuma sahiptir. Milli kültür ve geleneğimizde ve bunun tarihsel seyrinde aile kurumuna kutsallık anlamında verdiğimiz önem güçlü aile yapısına sahip bir ülke olmamızı sağlamıştır. Kültürümüzde aile, derin ve kuşatıcı bir kurum olarak kabul görmüştür. Türk toplumu tarih boyunca aile değerlerine verdiği önemle gelişmesini sürdürmüş ve kültürel kimliğini korumayı başarmıştır. Sahip olduğumuz aile değerleri milli birlik ve beraberliğimizin de güvencesidir. Türk aile yapısı bugün batı ülkelerinin çoğunun hayallerinde yer alan ailedir. Ancak sanayileşmenin aileyi olumsuz yönde etkilemesi gerçeği ülkemiz için de geçerlidir. Hızlı kentleşme, iç göç vb. gibi olgular ülkemizde de aileyi bir dağılma ve parça-

lanma sürecine sokmuştur. Yukarıda andığımız gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan sorunlar düşük oranda da olsa artan bir şekilde Türk ailesini de etkilemektedir. Örneğin boşanmalar artmakta, tek ebeveynli ya da bölünmüş parçalanmış aileler çoğalmakta, uyuşturucu kullanımı özellikle gençler arasında artmakta, cinsel ve diğer adi suçlarda bir artış oranı gözlenmektedir. Özellikle kitle iletişim araçlarının aile değerlerini göz ardı etmesiyle birlikte ahlaki ve kültürel yozlaşmalar yaşanmaktadır. Ekonomik dalgalanmalar nedeniyle oluşan yoksulluk da aile kurumunda çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Aile eğitimi şeklindeki uygulamaların yeterli düzeyde olmaması da aileyi sorun üreten bir birime dönüştürmüştür.

Kısacası bütün bu gelişmeler nedeniyle Türk ailesi sahip olduğu bu geleneksel gücü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Türk ailesinin sorun alanları aşağıdaki gibidir.

- 1- Aile içi ilişkilerden kaynaklanan (eşler ve ebeveyn-çocuk iletişimi gibi) sorunlar
- 2- Aile Yapısından kaynaklanan sorunlar
- 3- Ailenin sorun çözme kabiliyetini kaybetmesi
- 4- Aile kurumuyla birlikte yaşanan ahlak ve değerlerin aşınmasından kaynaklanan sorunlar
- 5- Şiddet, suç, kötü alışkanlıkların hızla artması
- 6- Özürlü bireye sahip ailelerin sorunları
- 7- Ekonomik nedenlerden kaynaklanan sorunlar
- 8- Boşanma, terk nedeniyle kadın ve çocukların yaşadığı sorunlar.

Bu sorunların etkileri, toplumumuzda sağlıklı aile yapısından sağlıksız aile yapısına doğru bir eğilimi de hızlandırmaktadır. Bu sorunların giderilmesinde ve aile bireylerinin sağlıklı ve güçlü bir şekilde topluma kazandırılmasında sivil toplum kuruluşlarımızın önceliği kaçınılmazdır.

Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Önemi

21. yüzyılın en önemli belirleyicisi ve kurumsal temel yapıtaşlarından biri olarak Sivil toplum kuruluşları çoğu zaman kamunun yapamadığı hizmetleri sunmada önemli rol ve görevler yüklenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının odağı ailedir. Başta sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler olmak üzere çocukların ve kadınların istismarında, kadına dönük ayrımcılıkta, uyuştu-

rucu ve diğer suçlarda, muhtaç bireylerin bakımında ortaya çıkan devasa sorunların çözüm adresi ailedir. Nüfus dengelerinin korunması başta olmak üzere, çocuklara ve kadınlara dönük koruma programlarının, suç ve kötü alışkanlıklarla mücadelenin, sosyal yardım ve hizmet politikalarının temelinde aile vardır. Çünkü aile, temel yaşam ünitesidir.

Ekonomik sorunlarla birlikte hızlı bir tırmanış içine giren kültürel sorunlar ne yazık ki, ailede çözülme ve parçalanmaları beraberinde getirmiştir. Son yıllarda artış eğilimine giren boşanma oranları, uyuşturucu kullanımı, aile içi şiddet gibi sorunlar ne yazık ki ailenin zayıflamakta olduğunu göstermektedir. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarının tecrübelerine ihtiyaç vardır. Toplumda yaşayan bütün insanlar için, toplumun sıkıntılarında ortak olma ve bu sorunlara çözüm arama, Demokrasinin de bir gereğidir. Gönüllü kuruluşlar, sosyal sorunlar karşısında çözüm üreterek, sorumluluk üstlenmekte bu şekilde toplum kalkınmasına ve demokrasilerin gelişmesine önemli katkılarda bulunmaktadır.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve çağdaşlık ölçüsü ile sivil toplum kuruluşlarının sayısı arasında doğru bir orantı vardır. Gelişmiş ülkelerde sanayileşmeyle birlikte yaşanan değişimler ve aile kurumunun fonksiyonlarını diğer kurumlara devretmesi bir kültür erozyonunu ve beraberinde de aile kurumunu yok olma noktasına getirmiştir. Uyuşturucu kullanmadan şiddete çocuk istismarından boşanmaya kadar her çeşit menfi olayın doğrudan ailedeki zayıflıktan geldiği sonucu üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Bu ülkelerde aileyi kurtarma adına kamu ve özel sektöre her türlü imkanın verilerek, güçlü aile politikaları ile aile kurumunu kurtarmaya ve güçlendirmeye çalışıldığını görmekteyiz. Amerika'da, Avrupa Birliği ülkelerinde sistem üzerinde etki düzeyi yüksek ve toplumsal hayatın her alanına hitap eden sivil toplum kuruluşlarının aile, kadın ve çocuk odaklı çalışmaları dikkat çekmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının özünü oluşturan dayanışma ve yardımlaşma değerleri geçmişten günümüze dek Türk ailesini sağlam tutan en önemli değerler olmuştur. Dinimizde, örfümüzde, geleneğimizde ve kültürel yapımızda yardımlaşma, dayanışma, paylaşma gibi insani değerler diğer milletlere örnek olamazda önemli rol oynamıştır. Türk ailesi özürsüzünden yaşlısına kadından gencine kadar ailedeki sorunu

çözmede kendi yöntemlerini üretmiş ve komşusuyla akrabasıyla köydeki imcesiyile kentteki vakıflarıyla ayakta kalmayı başarmıştır. Bizi Batılı ülkelerden ayıran özelliğimiz de buradan kaynaklanmaktadır. Gönüllülük üzerine kurulan sivil toplum kuruluşları bu bahsettiğim toplumsal yapının çağdaş oluşumlarıdır. Günümüzde daha örgütsel ve daha koordineli bir yaklaşımla aile sorunlarının çözümünde ve aileye hizmeti doğrudan aktarmada önemli rol ve görevler göstermektedirler. Ülkemizde yoksullukla savaşmada, sosyal barışın tesisinde, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi konularda, devletin yanında yer alan, yardımda bulunan ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı gerektiren konularda önemli faaliyetler gerçekleştiren Sivil toplum kuruluşlarının olması bizi rahatlatmaktadır. Ailenin önemi ve vazgeçilmezliğine inanan insanımız sayesinde sivil toplum kuruluşlarımızın sayısı son yıllarda ciddi artış göstermiştir. Bu Ülkemiz adına sevindirici bir gelişmedir.

Avrupa Birliğine uyum sürecinde imzalanan sözleşmelerde de sivil toplum kuruluşlarının desteği ve işbirliğinin önemi vurgulanmaktadır. Sosyal politikalarda kalıcı çözümler üretmek için artık bütün dünyada kabul görmüş aile politikalarının hayata geçirilmesi ve bu konudaki örneklerin bize uyarlanması gerekmektedir. Dünyadaki başarılı deneyimler de göstermektedir ki, ailelerin sorun çözme kabiliyeti arttıkça kamunun sosyal hizmet ve yardım yükü azalmaktadır. Sadece devletin yapabilecekleriyle değil; sivil toplumun da gücünü birleştirmesiyle aile değerlerine destek vermesi gerekiyor. Topluma dönük hizmet üreten herkes, aile değerlerine, ailenin güçlenmesine ne kadar katkıda bulunduğu bakmakla mükelleftir. Devletin sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmasının önemi ortadadır. Çünkü aile toplumsal yapının temelinde yatmaktadır. Ailenin bireyle toplum arasındaki köprü olma özelliği Devletin her türlü hizmetinin muhatabının da aile olduğunu göstermektedir. Ailenin temel yaşama ünitesi olması da toplumun odağına ailenin alınmasını getirmektedir. Ortak konunun aile olması işbirliğini ve koordinasyonu zorunlu kılmaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşları İle İşbirliğinin Önemi / 17 Mayıs STK Toplantısı

Dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik ve sosyolojik gelişmelerin aile kurumuna olumsuz yansımala-

rı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla 1993 yılında aldığı bir kararla, 1994 yılından itibaren her yılın **15 Mayıs tarihinin "Aile Günü"**, bu günün içinde yer aldığı haftanın ise **"Aile Haftası"** olarak kutlanmasını öngörmüştür. Genel Kurul tavsiyesi **"ailelerin güçlendirilmesi amacıyla hükümetler, sivil toplum kuruluşları, aile konusunda çalışan hükümet dışı örgütler, araştırmacı ve akademik kuruluşların bir araya gelerek, stratejiler ve programlar geliştirmesi"** şeklindedir. Bu tavsiyenin yer aldığı karara göre, **Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, kamu ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliğini güçlendirmek ve koordineli çalışmayı yaygınlaştırmak amacıyla**, aileye hizmet götüren sivil toplum kuruluşlarıyla **17 Mayıs 2005** tarihinde yapılan bir toplantıda bir araya gelmiştir. Toplantıda, aile sorunlarına duyarlı ve bu konuda hizmet götüren sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirerek bir başlangıç yapılması, toplumun temel birimi olan aileye ilişkin konuların, sorunların ve gereksinimlerin kamuoyunun gündemine getirilmesi hedeflenmiştir.

Ülkemizde Sivil Toplum Örgütleri'nin sorun çözmede girişimci ve yenilikçi çalışmalarının önemi ve gereğinin ortaya konduğu toplantıda, **varılan sonuçlar ve çözümler şu şekildedir:**

- Ülkemizde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının çoğunlukla **aile eğitimi odaklı çalışmaktadır**. Dolayısıyla aile eğitimi bir işbirliği alanı olarak çok öne çıkmaktadır.
- Kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının yoksul ailelere destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve uygulanması anlamında işbirliği yapılacağı görüşü ön plana çıkmıştır. Bu yardımların aynı ve nakdi yardımlar şeklinde ve aile bireylerinin ihtiyaç alanlarını kapsayacağı (erkeklerle iş imkanı, kadınlara el emeğini değerlendirme imkanı, çocuklara eğitim, kıyafet, oyuncak imkanı vb.) projeler desteklenmelidir.
- Aileyi ve aile bireylerini olumsuz etkileyen faktörlerin (şiddet, uyuşturucu, yoksulluk, boşanma, suç, çocuk istismarı, sokak çocukları, risk altındaki bireyler gibi) sivil toplum kuruluşlarıyla kamu kurumlarının ortak hedefleri kapsamına girdiği görülmektedir. Aile yapısını tehdit eden tüm bu unsurlara karşı kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları olarak ileride kurgulanacak, tasarlanacak her türlü kampanya, proje ya da uygulamada bir işbirliği ze-

mini oluşmuştur. Bu sayede Devletin aile politikalarına ve aile uygulamalarına destek verilmesi sağlanacaktır.

- Aileyi ve aile bireylerini bilinçlendirmeye yönelik faaliyetlerde de kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının ortak çalışma zemini olduğu saptanmıştır. Ailenin önemi, misyonu, sağlıklı iletişim yolları, yoksul ailelere yardım gibi daha aktif projeleri içeren bir ortaklık ve işbirliği tabanının oluşturulması gereklidir.
- Ana-baba eğitimi, aile eğitimi gibi alanlarda işbirliği yapılabileceği belirlenmiştir.
- Öncelikle kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği yapabileceği alanlarda, mevcut imkanların belirlenmesi için en büyük ihtiyacın **bilgi paylaşımı** olduğuna karar verilmiştir.
- Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının, kaynakların kullanımında işbirliği yapabileceği sonucuna varılmıştır. Kamunun yapılan çalışmalarda kullandığı imkanların (teknik imkan, maddi imkan, yetişmiş uzman imkanı gibi), sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte yapılabilecek çalışmalarda ortak kullanıma açık kaynaklar olabileceği saptanmıştır. Bu kaynakların ortak kullanımından Türk ailesinin ve toplumumuzun karlı çıkacağı sonucuna varılmıştır.
- Uluslar arası fonların ve özellikle Avrupa Birliği fonlarının kullanılmasında sivil toplum kuruluşları kanalıyla, bu fonların kullanılabilmesi görüşü üzerinde durulmuştur. Avrupa Birliği fonlarının aileye dönük, aileyi destekleyen projeleri işbirliği alanlarından biri olarak görülmüştür.
- Panel, konferans, seminer yoluyla aile olma bilincinin yaygınlaştırılmasına ilişkin işbirliği olanaklarının kullanılmasının gereği üzerinde görüşülmüştür.
- Sivil inisiyatif ve grupların faaliyetlerini daha geniş çapta sürdürmelerini sağlamak için Aile ve Sosyal

Araştırmalar Genel Müdürlüğü çatısı altında bilgi ağı kurulmasının önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarıyla olan iletişimi güçlü tutmak için bilgi ağının kurulması çalışmalarının bir an önce başlatılmasına karar verilmiştir.

- Sivil toplum kuruluşlarının topluma tanıtılmasına ve kazandırılmasına yönelik olarak medyayı kullanmada işbirliği yapma yoluna gidilmesine karar verilmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği toplantısı, kamu ve özel sektörde aileye götürülen hizmetlerde koordineli çalışma yolunda bir başlangıç olarak kabul edilebilir. On dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın başlarında, sanayileşmenin getirdiği sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar ve yeniden yapılanma süreçleri tartışılırken, yirmi birinci yüzyıla girerken büyük oranda sanayi ötesi toplumlarda dönüşüm süreci ve buna paralel olarak gelişen küresel değişim tartışılmaktadır. Teknolojik değişimden istihdamın yapısal değişimine eğitimin artan öneminden kadınların işgücüne daha aktif katılımına, yeni teknolojilerin getirdiği yeni çalışma şekillerinden hükümetlerin sosyal hayattaki yeni rollerine kadar birçok alanda gözlenen değişimler ailenin yapısı ve rollerinde ve aileye yönelik politikalarda da değişimlere yol açmaktadır. Gelişmekte olan bu yeni toplumsal yapı içinde toplumun esasını oluşturan ailenin korunması, desteklenmesi ve geliştirilmesi 21. yüzyılın aile politikalarına yön verecek ana bakış açısını oluşturmaktadır. Bu nedenle ailenin korunması ve güçlendirilmesi temelinde aileye hizmet sunan, aile kurumuyla ilgilenen tüm kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği çerçevesinde yapılacak çalışmaların temelinde Türk ailesini geçmişinden bugüne dek ayakta tutan değerlerin benimsetilmesi; aile merkezli politikalarla aile refahını artırıcı önlemler, projeler ve çözümlerde de süreklilik sağlanması hususlarına önem verilmelidir.

